

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
ZÁPADOČESKÉ
UNIVERZITY
V PLZNI

Studijní opora pro studenty předmětu Dějiny pedagogiky

Zpracovala: Mgr. Pavla Soukupová
– katedra pedagogiky FPE ZČU v Plzni

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

www.fpe.zcu.cz

Obsah kurzu:

Vítejte na stránkách kurzu Dějiny pedagogiky.

Kurz bude rozdělen do 5 oblastí:

- 1. Výchova a vzdělávání z pohledu historického*
- 2. Významní vychovatelé a vzdělavatelé*
- 3. Transformace školství u nás od r. 1774*
- 4. Vývoj vzdělávání učitelů od 18. do 20. století*
- 5. Alternativní školské systémy*

Oblast 1.

***Výchova a vzdělávání
v kontextu
historického vývoje***

Výchova v pravěku

Počátky výchovy souvisí s počátky civilizace

- Obsahem výchovy bylo předávání znalostí a tradic
  - Cílem společnosti: přežít
  - Spol. zřízení: kmenové, beztřídní společnost
  - Beztrídnost společnosti dávala právo všem na všechno, tedy i výchova a vzdělání bylo pro všechny
  - Kdo: rodiče a stařešina kmene, rada starších
  - Jak: lidová slovesnost, nápodoba
- S příchodem třídních společností (otrokářství – Egypt, Indie, Čína – se mění obsah i přístup ke vzdělání

Výchova ve starověku

- S příchodem třídních společností (otrokářství – Egypt, Indie, Čína... – se mění obsah i přístup ke vzdělání

Vědění = moc

- Mění se i výchova – pokora, pobožnost....
- Cíl otrokářské společnosti: posmrtný život
- Kdo vzdělává a kdo má právo na vzdělání: vzdělávají duchovní , pro zámožné, panovníky, vojáky, kněží a úředníky, obchodníky a bohaté rolníky
- Vznik písma: hieroglyfické (pro kněží) a hieratické (jednodušší pro úředníky...)

Viz. blíže Cipro: *Průvodce dějinami výchovy*, Panorama 1984, str. 5-43

Antická vzdělanost

- Řecko (Sparta, Athény), Řím 2000před nl.-500nl
  - Cíl společnosti: kalokaghatia
  - Spol. zřízení: otrokářská spol.
  - Vzdělání jen pro bohaté svobodné občany
  - Lidová slovesnost: Ezop, Homér....
  - Školy: elementární, gramatické, řečnické
  - Obsah: Sedmero svobodných umění: gramatika, rétorika, dialektika, matematika, fyzika, astronomie a múzika
  - Platón (427-347), Aristoteles (384-322), Quintilianus

Antická vzdělanost – římská výchova

Jaké výchovné cíle byly zdůrazňovány v jednotlivých obdobích?

- **Období královské** - 8. - 6. století p. K., výchova rodinná, domácí, poslušnost, úcta, tradice, zdůrazňována tělesná a pracovní výchova
- **Období republikánské** - 6. - 30 p.K. -převažuje výchova soukromá, později vznikají elementární a vyšší gramatické školy podle helénského vzoru
- **Období císařské** - 30 - 476 - převažuje výchova státní, rozvoj gramatických a řečnických škol, etická i praktická výchova.
- Pojetí výchovy tohoto období je velmi dobře vyjádřen například v díle Quintiliana – O výchově řečníka.

Antická vzdělanost – římská výchova

Quintilianus - 35 - 95 našeho letopočtu

- Byl prvním učitelem řečnictví placený státem. Rovněž jeho dílo je považováno za **první ucelené didaktické dílo**, ve kterém řeší nejen otázky didaktické, ale i lidské - vztah mezi žákem a učitelem, založený na lásce a vědění.

Čím se Quintilianus nejvíce zasloužil o rozvoj pedagogické teorie?

Jeho nejvýznamnější dílo: O výchově řečníka (**Dvanáct knih o výchově řečníka**), kde mimo jiné jako základ vzdělání zdůrazňuje latinský jazyk, řečtinu, hudbu, matematiku, didaktiku, ale také myšlenku praktického vzdělání.

Antická vzdělanost – římská výchova

Quintilianus

- významný řečník, právník, první teoretik římské výchovy
- **kladi důraz na školní výchovu - vliv i na rozvoj dětské řeči** (péče o dětskou řeč), ale i sociální výhody školní výchovy
- cílem výchovy - člověk mravně bezúhonný
- **důraz na osobnost učitele**
- mírná kázeň ve škole, ne tělesné tresty
- hra jako didaktický prostředek
- **navrhuje 3 stupně výchovy:**
elementární, vyšší literární, prakticky řečnický

Antická vzdělanost – římská výchova

- **Cicero** - 100 - 43 p.K. - Významný politik republikánsk. Říma. Zdůrazňuje **význam řečnictví a mravní výchovy** - zejména ve spise O povinnostech (ty odvozovány ze smyslu pro pospolitost)

„ ...A jako se roje včel nesdružují proto, aby vytvářely plástve, ale vytvářejí plástve proto, že jsou družné povahy, tak a ještě mnohem více lidé, poněvadž byli svou přirozeností přivedeni k tomu, aby se sdružovali, projevují schopnost jednání a myšlení....A tak tedy nad teoretickou činností poznávací vítězí ohled na lidskou jednotu a pospolitost...“

Počátky výchovy a vzdělávání v Evropě

- Po zániku západořímské říše roku 476, doprovázené zhroucením otrokářského společenského řádu, se v Evropě a v zemích Blízkého východu utváří feudální řád, který trvá v podstatě až do 16. stol.
- Oporou feudálního řádu ve středověku se stalo křesťanství.
- Církev byla po panovníkovi největším feudálem – udělovala světským panovníkům hodnosti...
- Církev (kněží) se hned v počátcích středověku zmocnili monopolu nad vzděláváním, a tím dostalo vzdělávání teologický ráz.

Vznik církevních škol

- Po uznání křesťanství státním náboženstvím (r 313) vyvstala potřeba vychovat dostatečný počet duchovenstva.
- Zakládání škol při klášterech a kostelích:
  - Školy farní – elementární, pro děti zámožných rolníků
  - Školy klášterní – pro výchovu řádových mnichů, kláštery
  - Školy katedrální - pro výchovu světských kněží
- Církev se ujala i výchovy dorostu vládnoucích tříd, aby si zajistila svůj podíl na světské moci (externí forma klášterní školy)

Vznik církevních škol

Principy výuky na církevních školách:

- Nutnost osvojení **latinské gramatiky** –memorování latinských modliteb, písní a žalmů
- a základy **počtů** – zpočátku mystické vysvětlování čísel – jediný Bůh, dvě postavy Ježíše Krista, trojjedinost boha, 4 evangelisté,....., 10 přikázání, ..., 12 apoštolů ..... .
- Žáci pod individuálním vedením učitele. Každý se zabýval jinou činností
- Základ učiva tvořilo 7 svobodných umění: gramatika, rétorika, dialektika (trivium), aritmetika, geometrie, astronomie, múzika (kvadrivium)

Příchod Cyrila a Metoděje

Roku 863 přichází na naše území Cyril a Metoděj

- Upravují malou řeckou abecedu na **hlaholici**
- **Překlad bible** do staroslověnštiny
- Papež uznal slovanskou liturgii 867
- „první učitelé národa“
- Nejstarší škola v Čechách vznikla v Budči u Zákolan (u Prahy) 940, v Praze při Chrámu sv. Víta (Kosmas), sv, Jiljí.....
- 973 v Praze biskupství, kated. škola na Velehradě —zřídil Metoděj
- Rostislavův nástupce Svatopluk vyhnal K a C z Moravy

Počátky vzdělávání v Čechách

- ***Ve způsobech vyučování*** dominovalo ***imitační, částečně instrukční učení.***
- ***Učení bylo chápáno jako funkce paměti.***
- Tomuto pojetí odpovídala vyučovací a výchovná praxe ve které dominovaly:

kladení požadavků, mnohonásobné opakování, memorování aj. – tzv. scholastika – filozofický směr středověku, opírající se o autoritu Písma, církevních otců, Aristotelovu filosofii, upravenou pro potřeby církve, představitel scholastiky Tomáš Akvinský (1225-1274) – dominikánský mnich.

Středověké univerzity

- soustředění lidí do měst, potulní učitelé, potřeba vzdělanosti

První univerzity:

1119 Boloňa

1150 Sorbona

1167 Oxford

1233 Cambridge

7.4.1348 Univerzita pražská - Karlova Univerzita

(Zakládací listinou založil Karel IV.)

Struktura Karlovy Univerzity

- 4 fakulty
  - Artistickou (filozofickou)
  - Právníckou
  - Lékařskou
  - Teologickou

Vstup v 15 letech, filozofickou fakultu mají povinnost absolvovat všichni, po 2 letech titul Bc. a povinnost následující rok vést semináře a disputace, po dalších 2 letech titul Mgr. Obsahem Sedmero svobodných umění. Až poté byl povolen vstup na zbývající fakulty.

Doba dalšího studia 5-7 let, titul Doctor (MUDr., JUDr...)

- Vyučovací jazyk – latina
- Možnost studia i pro zahraniční studenty
  - Nejvíce Češi, Poláci, Bavoři a Sasové. Každý z národů měl rozhodovací hlas v senátu o chodu Univerzity =>
Češi v počátcích v početní nevýhodě 1 hlas :3 zahr. hlasům

Na popud Jana Husa vydává dne
18.1.1409 Václav IV. Dekret Kutnohorský,
který upravuje tento poměr ve prospěch Čechů
Od r. 1409 Jan Hus rektorem UK

Posledním rektorem „svobodné“ UK před obsazením jezuity byl Jan Jesenius (popraven 21.6.1621, rekatolizace)

Vliv Jednoty Bratrské – Petr Chelčický, Jan Blahoslav, Jan Amos Komenský

- kázání v Betlémské kapli v rodném jazyce
- první český Slabikář (J. Blahoslav) a metodika jeho používání
- rozvoj lidového školství

Oblast 2.

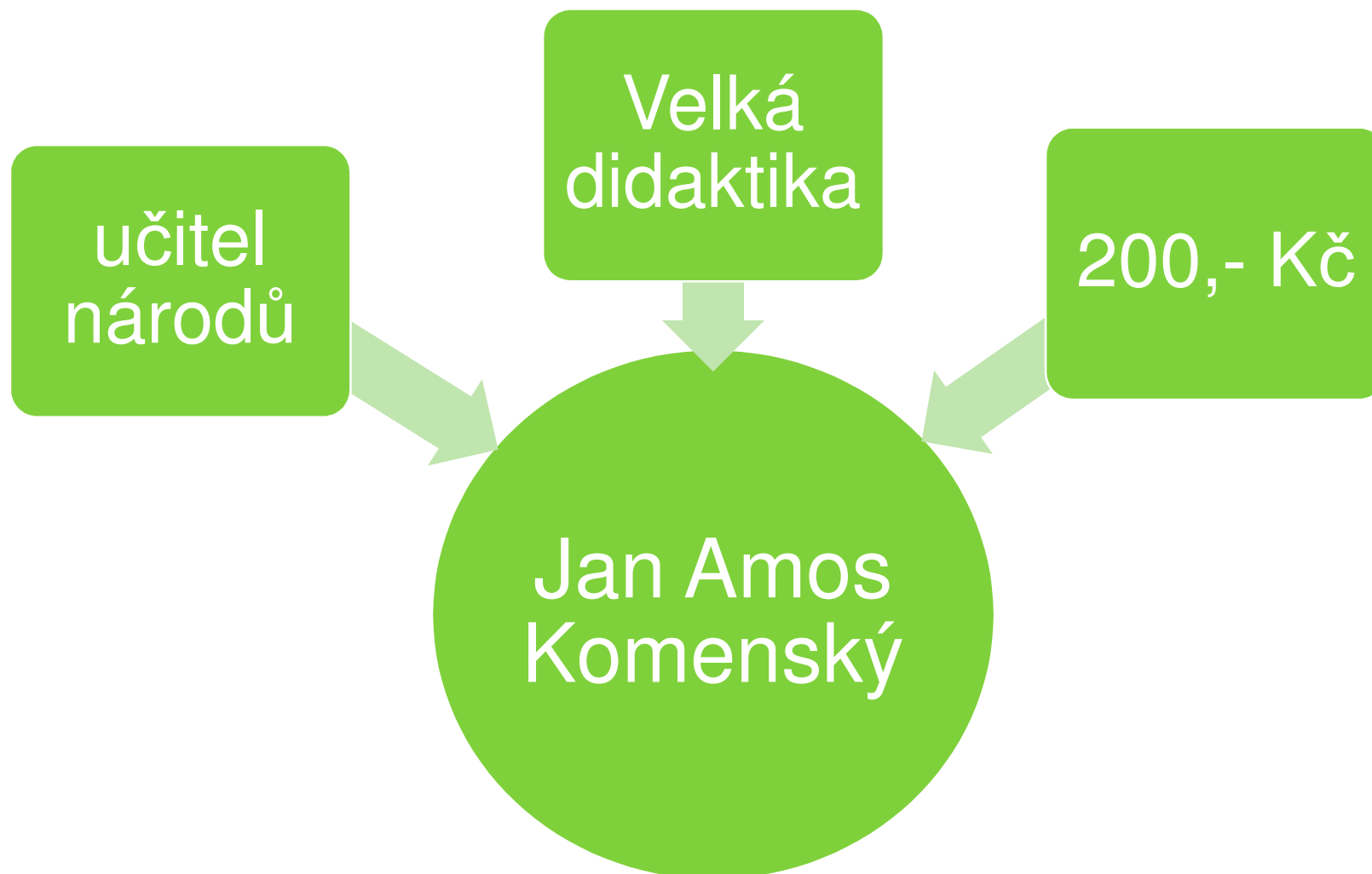
***Významní vychovatelé
a vzdělavatelé –
Jan Amos Komenský***

Co se nám vybaví při vyslovení jména

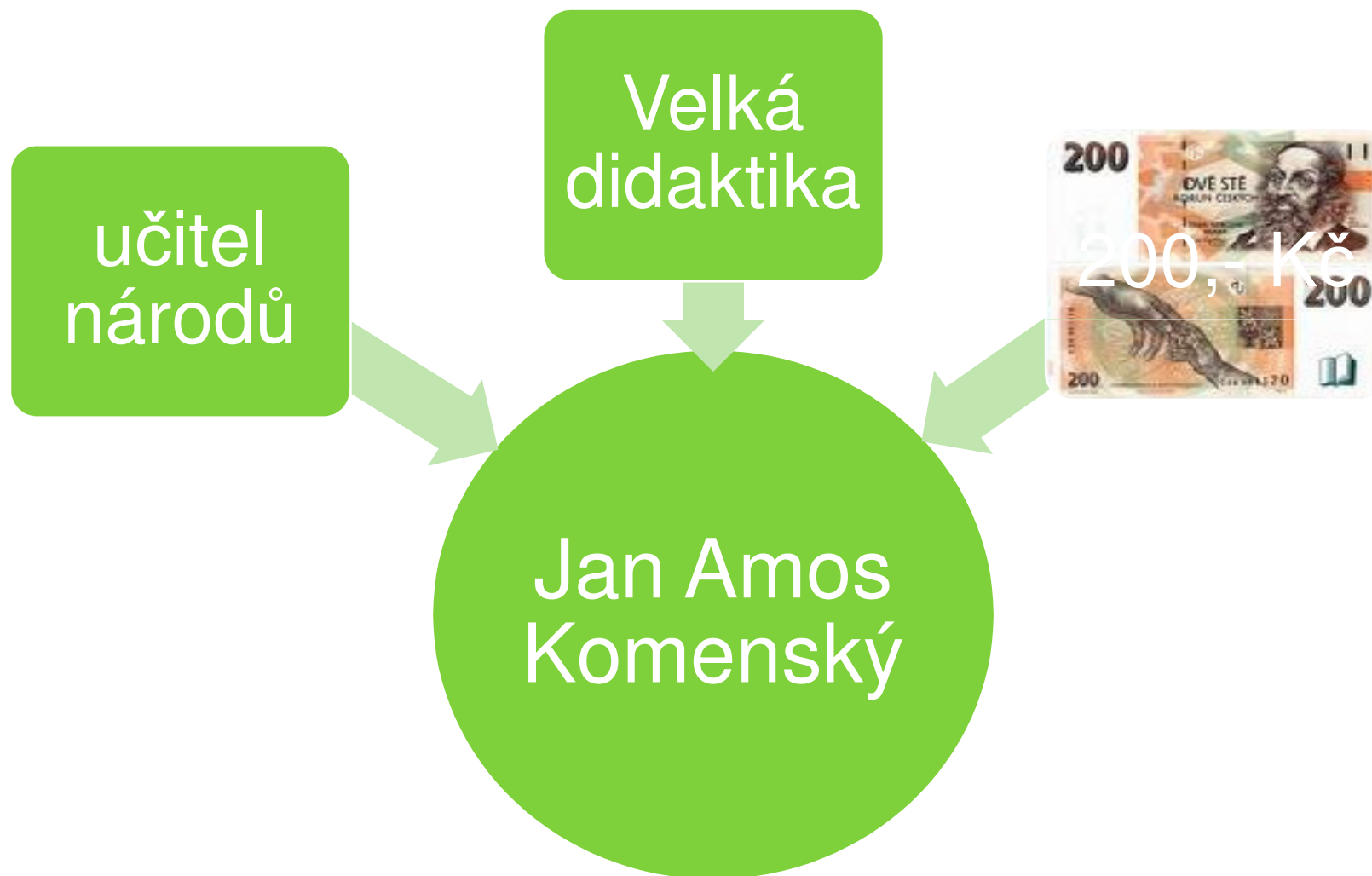

Jan Amos
Komenský

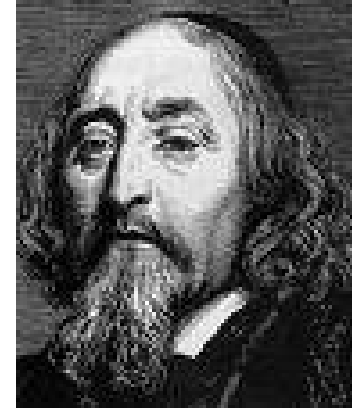
Co se nám vybaví při vyslovení jména
Jan Amos Komenský?

Co se nám vybaví při vyslovení jména Jan Amos Komenský?

Motto:

*...moudře promluvil, kda řekl,
že školy jsou dílny lidskosti,
tím totiž že zpisávají,
aby se lidé stávali uprawdě lidmi.*

Ž díla Velká Didaktika, kap. 10

Základní životopisná data:

- **28.3.1592** se Komenský narodil, zřejmě v Nivnici u Uherského Brodu nedaleko Komňa.

Údajně rodný dům Komenského ve vesnici Komňa, dnes je zde muzeum Komenského

Původně Komenský užíval jméno Segeš po rodičích, později plným jménem *Comenius Hunnobrodiensis Nivanus*

- V r. 1604 osiřel, pobýval u příbuzných ve Strážnici
- Od r. 1608 žákem školy v Přerově, druhé jméno Amos
- 1611 - Akademie v Herbornu
  - Seznámil se inspiroval Johanem Heinrich (Jan Jindřich) Alstedem a Wolfgangem Ratke – vedení vyučování, reforma škol a vzděl.
  - Inspirace k pozdějšímu sepsání Navržení krátké o obnovení škol v království Českém (1628)
  - Inspirace Tomášem Campanellou – zkušenost a příroda jako zdroj poznání
- 1613 – teologická fakulta Univerzity v Heidelbergu

Pedagogická díla Jana Amose

- Didaktiky
- Informatoria
- Speciální didaktiky
učebnice pro jednotlivé
ročníky – Brána jazyků
Svět v obrazech
Škola hrou

na sklonku života vydány
pod společným názvem
Veškerá díla didaktická
(*Opera didactica omnia*)

Ukázka Světa v obrazech

JOH. AMOS COMENTI,
ORBIS SEN-
SUALIUM PICTUS.
Fine est.
 Omnium fundamentalium in Mundo Re-
 rum & in Viti Actionum
 Pictura & Nomenclatura.
Die sichtbare Welt /
Das ist /
 Aller vornehmsten Welt: Dinge und Le-
 bens-Verrichtungen
 Vorbildung und Benennung.

NORIBERGA,
 Typis & Sumptibus MICHAELIS ENDTERI.
 Anno Salutaris 1708.

CXXXVII.

Ludi pueriles.   Kinder-Spiel.

Gyermeki Játékok.
 Gyű Decinske.

Pueri

Regnum

<p>Pueri ludere solent, vel gladii, scilicet 1</p> <p>vel iactantes globum, 2 ad conas; 3</p> <p>vel sphaeram elava 4 mittentes per duntalium; 5</p> <p>vel tiribrium 6 flagellum 7 veritates;</p> <p>vel sclop, 8 & arcu 9 jaenantes;</p> <p>vel grallu 10 incedentes;</p> <p>vel super petasum 11 se agitates, & osculantur.</p>	<p>Die Knaben pflegen zu spielen/ entweder mit Schufern (Einzelkämpfern); oder (stehend die Kugel 2 nach den Regeln; 3 oder das Kugelspiel mit der Kugel 4 schlagend durch den Ring; 5 oder den Kreussel 6 mit der Peitsche 7 streibend;</p> <p>oder mit dem Schlagrohr/ und Armbrust 9 schießend;</p> <p>oder auf Estelzen 10 einhergehend;</p> <p>oder auf dem Knebel 11 sich bewegend/ und tanzend.</p>	<p>A' gyermekek játszanak szaktanak, vagy földbe csúrtat go- lyóval; 1 avagy hajván a' kért (görgő) 2 a' szék (szék) 3 hűz; 3 avagy a' kört: 4 a' bial 4 hajván a' karján által; 5 avagy a' pörszél 6 a' korbáccal 7 forgatván; (hajtván)</p> <p>avagy szalab cécével, 8 és kezzi a' 9 lövedézzel;</p> <p>avagy a' lábokon 10 járva;</p> <p>avagy a' kagán 11 magokat löggetván; és rontatván.</p>	<p>Dachofata (klapcy) bravagi anebo Kullamj; 1 ambo Kulegice Kuli (halft) 2 do Krehel (Koffow) 3 anebo Kruhly/ Dality 4 prerajegice prez Drifen. 5 anebo samrbu (cygu) 6 bicikem honjce (pudjce/obrace gice) anebo 3 Kury 8 a' Kisse 9 strulegice; anebo na stizlach 10 (stizlach) fragegice; anebo na Bolimbe/ 11 se folbagice/ a' Enjagice;</p>
--	--	---	---

Didaktické zásady J.A. Komenského

- Zásada snadnosti a příjemnosti
- Zásada učití najisto
- Zásada důkladnosti a komplexnosti
- Zásada úsporné rychlosti
- Zásada názornosti
- Zásada postupnosti a přiměřenosti
- Zásada kolektivnosti i individuálního přístupu

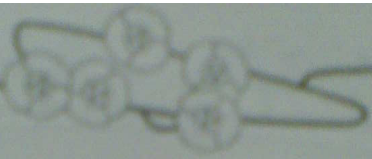
„Omnia sponte fluant, absit violentia rebus“

„Vše ať plyne samo, ať ve věcech násilnosti není“

Jan Amos Komenský – Obecná porada o nápravě věcí lidských

VELIKÁ DIDAKTIKA, VYLIČUJÍCÍ VŠEOBECNÉ UMĚNÍ, JAK NAUČITI VŠECKY VŠEMU:

ČILI SPOLEHLIVÝ A VYBRANÝ ZPŮSOB, JAK
LZE VE VŠECH OBCÍCH, MĚSTECH A VESNI-
CÍCH NĚKTERÉHO KRÁLOVSTVÍ KŘESŤANSKÉ-
HO ZŘIZOVATI TAKOVĚ ŠKOLY, ABY VŠECKA
MLÁDEŽ OBOJÍHO POHLAVÍ, NEVYJÍMAJÍC NI-
KDE NIKOHO, MŮHLA BÝTI VZDĚLÁVANA VE
VĚDÁCH, UHLAZOVÁNA VE MRAVECH, NAPL-
ŇOVÁNA ZBOŽNOSTÍ A TÍM ZPŮSOHEM PO
LĚTA MLÁDÍ VEDENA BÝTI KE VŠEMU, CO
PATŘÍ K ŽIVOTU PŘÍTOMNÉMU I BUDOUCÍMU.

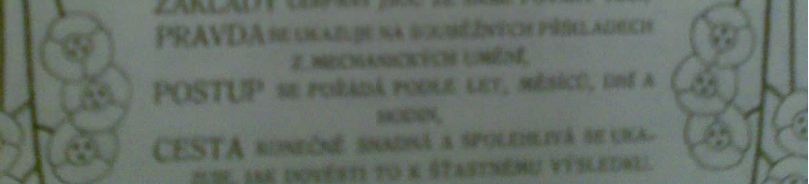
STRUČNĚ, PŘÍJEMNĚ A DŮKLADNĚ.

KDE VŠEHO TOHO, K ČEMU SE RADÍ,

ZÁKLADY ČERPÁNY JSOU ZE SAMÉ POUHY VĚCI,
PRAVDA SE UKAZUJE NA SOUČASNÝCH PŘÍKLADÍCH
Z MECHANICKÝM UMĚNÍ,

POSTUP SE POŘÁDÁ PODLE LET, MĚSÍCŮ, DNÍ A
HODIN,

CESTA KONEČNĚ SNADNÁ A SPOLEHLIVÁ SE UKA-
ZUJE, JAK DŮVĚŘTI TO K ŠTĚTNÉMU VÝSLEDKU.

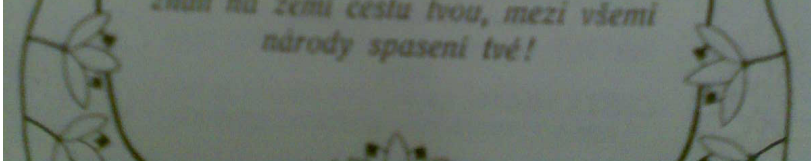
NAŠÍ DIDAKTIKY

začátkem i koncem buďž:

vypátrati a najíti způsob, podle něhož
by ti, kdo učí, učili méně, ti však, kdo
se učí, naučili se více; podle něhož
by školy měly méně hluku, nechtu-
ti a marné práce, avšak více klidu, roz-
koše a pevného výsledku; obec kře-
stánská méně tmy, zmatku a nesvárů,
více světla, pořádku, míru a pokoje.

Zám 07, 1. 2.

*Bože, smiluj se nad námi a požehnej
nám! Zasvěť obličej svůj nad námi
a smiluj se nad námi! Abychom po-
znali na zemi cestu tvou, mezi všemi
národy spasení tvé!*

Z úvodu Velké Didaktiky:

„My odvažujeme se slibovati **Velkou didaktiku** , tj. všeobecné umění naučiti všechny všemu.

A to naučiti spolehlivě, aby výsledek musil se dostavit.

A naučiti lehce, aby při tom ani vyučující ani učící se neměli žádné obtíže ani nechuti, spíše však obojím aby to působilo největší příjemnost.

A naučiti důkladně, ne povrchně a na oko, nýbrž přiváděním ku pravému vědnímu vzdělání, čistým mravům a upřímné zbožnosti.

Konečně ukazujme to všechno *a priori*, tj. ze samé podstaty věcí tak, jako bychom ze živého pramene vedli stále tekoucí potůčky, a ty zase sbíhající se v jedinou řeku, stavíme všeobecné umění zřizovati všeobecné školy.“ str.4

Z úvodu Velké Didaktiky,

povzdech autora:

„Tolik je nás mezi námi, kolik nás vyšlo ze škol a z akademií sotva se stínem nějakého opravdovějšího vzdělání! Jedním z mnohých tisíců jsem také já, ubohý človíček, jemuž nejpříjemnější jaro celého života, kvetoucí léta mládí, strávená školskými tlachy, byla bídně zmařena. Ach kolikrát, když mi bylo dopřáno lépe vidět, vzpomínka na zmařený věk mi vyloudila z prsou vzdechy, z očí slzy a v srdci bolest! „

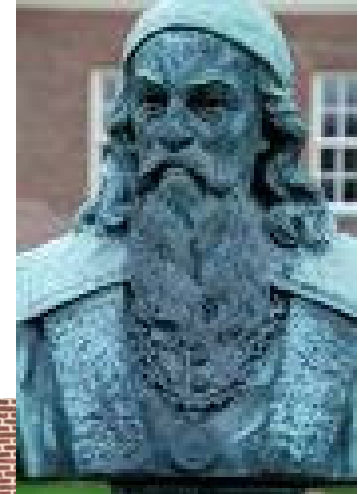
Bude tedy radno

- *a) nedávat žákům do rukou žádné knihy kromě těch, které jsou určeny pro jejich třídu;*
- *b) míti knihy tak upraveny, aby plným právem musily být zvané nálevkami moudrosti, mravů a zbožnosti;*
- *c) nepřipouštět nevázané druhy ve školách nebo mimo školu.*

Význam Komenského:

- Vytvořil **penzum didaktických zásad** vedení vyučování
- Je otcem **slovně názorné koncepce** vyučování
- **Pedagogický realismus** – „nic pouhou autoritou, vše důkazem pomocí smyslů a rozumu“
- **Pedagogický optimismus** – všechny děti jsou vzdělavatelné, je třeba ale jednotlivě přizpůsobit metodu
- **Senzualismus** – požadavek umělé aktivity člověka, smyslové poznání, čerpat z přírody
- **Synkritická metoda** – srovnávací, „Omnia sponte fluent...“
- Idea **pansofie** – vševědy, plán založení pansofické školy, 7 tříd
- **Organizace školního roku** (RH, prázdniny) a metod **kázně**
- Vytvořil **sociálně reformní plán výchovy**, založený na demokraticismu, přirozené výchově a encyklopedismu

Závěr života Komenského:
zemřel 15.11.1670 v Amsterdamu,
pochován byl v Naardenu, muzeum

Oblast 3.

***Školské reformy u nás
po r. 1774***

Školské reformy po r. 1774

- Historie škol na našem území spadá do období Velkomoravské říše v 9. a 10. století
- Od roku 1621 byly u nás všechny školy včetně Univerzity řízeny církví – jezuity, až do zrušení jejich řádu Marií Terezií roku 1773, právě pro vážné nedostatky ve vedení škol.
- Jezuité podporovali pouze střední a vyšší stupně škol. I zde ale jejich systém kolaboval. Nižší školství zaostávalo, včetně forem vzdělávání a přípravy učitelů.

Školské reformy po r. 1774

- Proto Marie Tererzie ustavila v r. 1773 pruského pedagoga **Johana Ignátze Felbigera** předsedou Dvorské studijní komise, pozdějšího ministerstva školství a vrchním ředitelem všech rakouských škol s cílem reformovat rakousko-uherské školství a vytvořit propracované a centrálně řízené školské soustavy.

1774 – 1. školský zákon – Felbigerův z.

Vytvořen všeobecný řád pro normální, hlavní a triviální školy=struktura elementárních (zákl.) škol

Školy triviální – 3leté

- zřízeny při každé faře (z farních škol)
- vyučují faráři
- určeny pro chudinu a městskou mládež
- náboženství, čtení, psaní, počítání a základy polního hospodářství nebo rešesel
- vyučovalo se česky a německy

1774 – 1. školský zákon – Felbigerův z.

Školy hlavní -

- v každém kraji
- měly ředitele, katechetu a 3-4 učitele
- triviální předmety + latina, zeměpis, dějepis, základy hospodářství a průmyslu
- pouze v první třídě se vyučuje česky, v dalších německy

1774 – 1. školský zákon – Felbigerův z.

Školy normální – 6ti leté

- v hlavních městech
- rozšířená osnova škol hlavních
- příprava úředníku, písařů
- příprava na gymnázium
- vyučovalo se pouze německy
- tato škola se blížila již tehdy existujícím 6-tiletým gymnáziím

Preparandy a Knihy metodní

Při normálních školách vznikaly ***preparandy*** – ***přípravky pro učitele triviálních škol,***

- nejdříve půlroční, roční, později dvouleté

r.1775-7 vydává J.I Felbiger **Knihy metodní – metodické pokyny pro učitele, jak vyučovat**

- Zahaňská metoda – učitel píše slova a poučky začátečnými písmeny v podobě tabulek. Učivo se pak zkouší podle zkratek
- Požadavek na vyšší vzdělávání pedagogů

1774 – Povinná školní docházka – 6ti letá

- Marie Terezie vydává **patent o povinné 6-ti leté školní docházce** (**první povinnou školní docházku** mělo ustanoveno Prusko, kde se MT inspirovala). Nebyly ale stanoveny sankce za neplnění školní docházky.
- Chudé děti byly zproštěny školného.

Zásluhou této reformy umělo až 90% obyvatelstva číst a psát.

Nové návrhy reforem – národní obroditelé

- V předcházející kapitole jsme hodnotili vládu Marie Terezie a Josefa II. - co znamenala pro českou národní kulturu a školství.
- Výrazným negativním rysem byla **silná germanizace, která byla důsledně uplatňována zvláště ve vyšším školství.**
- Český národ, reprezentovaný především pokrokovými učiteli, začal svůj vlastenecký **boj za jazyková práva.** Tento boj pokračoval od 30. let úsilím české buržoazie za prosazení jejích politických práv.
- Mezi nejvýznamnější představitele pokrokových učitelů patří například **Jakub Jan Ryba**, který podobně jako řada dalších šíří vzdělanost a vlastenectví, stává se národním buditelem.

Nové návrhy reforem – národní obroditelé

- **Do popředí zájmu se poprvé dostává odkaz J.A. Komenského jako výrazné osobnosti českého národa**
- Vychází Komenského Orbis pictus, dále například Česká Didaktika, kterou našel J. E. Purkyně v Lešně roku 1841. František Palacký píše první životopis J.A. Komenského (německy, což je vypovídající pro tehdejší dobu).
- Na objevování Komenského má zásluhy také **K. S. Amerling** - vydává časopis Posel z Budče, zakládá učitelský ústav Budeč, dále navrhuje reformu školství v letech 1848- 1849.

Nové návrhy reforem – národní obroditelé

Karel Slavoj Amerling – pražský lékař

- V červnu 1848 navrhuje **system národní školy: děti od 2 let do školky, od 4let** opatrovny,
- 6ti leté děti – přípravny, názorny, odlikovny, věcnic, putovny, naukovny, průmyslovny, účetny a vědomny (názvy pro jednotlivé ročníky národní školy)
- Přeplnění množstvím předmětů neodpovídajících rozumové vyspělosti dětí, (***Tesař zjednodušil***)
- v roce 1842 založil na Novém Městě v Praze školu, kterou nazval **Budeč**. Uskutečnil si tak svůj dávný sen o dokonalém učilišti, o jaké se 200 let před ním pokoušel například i J. A. Komenský. V této škole se měla vzdělávat jak nová generace učitelů, tak i ženy,

1849 – Bonitz-Exnerova reforma

„Nástin organizace gymnázií a reálék“ z 16.9.1849

- V r. 1849 vyhlášena, plně schválena v r. 1854
- 8miletá gymnázia z 6tiletých
- Ke gymnáziu připojena 2letá filozofie jako příprava na univerzitu
- Maturita jako vstup na VŠ
- Posíleno přírodovědné vzdělávání, vznik reálék-
později přejmenovaných na reálná gymnázia

1868 – Hasnerův školský (říšský) zákon

Leopold Hasner byl tehd. ministrem kultury

- Vytvořena nová soustava národního školství (14.5.1868) (+právo na svobodu víry)
- Zavedeny školy obecné a mešťanské
  - Obecná škola – 8miletá, po 5 letech bylo možno přejít na mešťanku
  - Mešťanská škola – nahrazovaly 4leté školy hlavní
  - 8miletá gymnázia, 7mileté reálky

Vyhlášena 8miletá povinná školní docházka včetně sankcí pro rodiče.

1868 – Hasnerův školský (říšský) zákon

- Předepsány zkoušky učitelské způsobilosti na 4letých učitelských ústavech
- Všem učitelům vypláceno služné a penze, učitelky se ale nesměly provdat

1883 – Taafova školská novela

– krok zpět v povinné školní docházce

- Na venkovských školách bylo zavedeno pouze polodenní vyučování, 12leté a starší děti nemusely od dubna do listopadu navštěvovat školu
- Učitelé museli vykonávat dozor na hodinách náboženství
- V učitelských ústavech bylo omezeno vyučování pedagogiky a všeobecně vzdělávacích předmětů ve prospěch náboženství a hry na varhany
- Přes všechna tato opatření nebyla církev stále ještě spokojena a dožadovala se navrácení neomezeného vlivu na obecnou školu.

1922 – Malý školský zákon

- Po skončení 1. světové války a vzniku republiky se začaly připravovat snahy o reformu českých škol.
- Uvažovalo se o vytvoření jednotné měšťanské a nižší školy střední.
- Vedly k tomu důvody sociální, ekonomické a politické a výrazná kritika herbartismu.

Otokar Chlup - při Chlupově pedagogickém semináři byla v Brně roku 1925 otevřena pokusná třída, kde bylo zkoumáno použití optimálních metod vzdělávání nadaných žáků.

1922 – Malý školský zákon

Václav Práhoda podává návrh diferencované jednotné školy druhého stupně

- 3 pokusné školy v Praze, učební látka rozdělena na semestry
- Zařazení volitelných předmětů
- Důraz na samostatnou práci žáků, samostatné rozhodování a řešení problémových situací (inspirace J. Deweyem, u nějž Práhoda v USA studoval)

Josef Haken – Volná socialistická škola práce 1919-1933, Vznik pracovních škol (předchudce SOU) založených na principech Volné svobodné školy na Kladně

1922 – Malý školský zákon

Malý školský zákon byl velmi nedokonalý.

- Přinesl pouze nové předměty – občanskou nauku a pracovní vyučování
- Z náboženství měli rodiče právo své dítě odhlásit
- Ženy mohly pracovat ve školství i po sňatku
- Reálky změněny na reálná gymnázia
- 1920 – založena škola vysokých studií pedagogických v Praze, přijímány i ženy

Oblast 4.

***Vzdělávání učitelů
u nás v 18. a 19. století***

Počátky vzdělávání učitelů u nás

- První známý kodex vzdělávání učitelů elementárních škol v českých zemích je součástí **Všeobecného školního řádu pro německé normální, hlavní a triviální školy ve všech císařských dědičných zemích z r. 1774** – Felbigerův školský zákon
- Stát přebírá řízení škol i řízení vzdělávání učitelů
- Spolu se systémem lidových škol zřizuje **preparandy** = vzorné hlavní školy a formuluje požadavky na učitelovo vzdělávání (**zaháňská metoda**)
- Tím byly vytvořeny institucionální a formální předpoklady pro zavedení všeobecné gramotnosti v R-U

Knihy metodní – Zaháňská metoda

Knihy metodní – rozpracování požadavků na učitelovo vzdělávání

- Požadavek znalosti trivia a náboženství
- Znalosti z dějepisu, zeměpisu, zemědělství a industrie (pro výuku na městských školách)
- Znalost vyučovacích postupů a metod (na úrovni obecných principů i konkrétních postupů v jednotlivých předmětech)

Knihy metodní – Zaháňská metoda

5 částí pravé (normální_{=pro normální školy}) zaháňské metody

1. Hromadné (pospolné) vyučování
2. Pospolné čtení
3. Katechetická metoda - vhodným dotazováním vést k rozvoji logického myšlení, převzato z výuky náboženství
4. Tabelární metoda - učitel vypracoval z probraného učiva výtah, který si žáci pamětně osvojili
5. Písmenková či slabiková metoda – pro pamětní učení, učitel psal na tabuli počáteční písmena/slabiky slov, které si žáci měli osvojit

Preparandy

Každý uchazeč o učitelskou pozici se musel prokázat **vysvědčením z** původně 3měsíční **preparandy** – vzorné hlavní školy(1774) .

Toto vysvědčení si museli opatřit i ti učitelé, kteří již vyučovali.

Od 1849 prodlouženo studium v preparandách na 1 rok pro triviální a na 2 roky pro výuku ve školách hlavních 2leté.

(Učitelé gymnázií se od r1849 vzdělávali na filozofických a později (1918) přírodovědných fakultách, viz. dále)

1869 – Učitelské ústavy (Velký říšský zákon)

4leté Učitelské ústavy- SŠ bez možnosti postupu na VŠ

- Měly praktický charakter
- Vyučovali se předměty obecné a měšťanské školy + pedagogika:
  - Didaktiky, teorie výchovy, dějiny pedagogiky a školní zákonodárství a oborové didaktiky
- Cvičné školy – hospitace, výstupy
- Zavedeny zkoušky uč. způsobilosti – pro školu měšťanskou zk. Pro obecnou šk + 2roky praxe na OŠ, pak zk. způsobilosti pro měšťanskou školu

1869 – zavedeno další vzdělávání učitelů

- Účast na okresních učitelských konferencích
- Účast na speciálních učitelských kurzech
- Studium časopisů a pedagogické literatury

Učitelé požadovali VŠ vzdělání

Dle §42/ŠZ 1869 bylo možné zřizovat při technických univerzitách učitelské semináře

G.A.Lindner – návrh na zřízení **pg. semináře**,
zformuloval obsah VŠ pg. přípravy učitelů MěŠ

(SŠ s maturitou a ped-psy modulem, délka ale jen 2 roky)

(1937 Otokar Chlup – pojetí VŠ vzdělávání uč.lidových škol- spojení
předmětové a ped-psy složky.

Vzdělávání SŠ profesorů

- Do r 1848 příprava na filozofické fakultě
- Od r. 1849 se FF stává rovnocennou univerzitní fakultou (vědecká činnost, PhDr.)
- 1849 – provizorní zákon – SŠ učitel se vzdělává na FF a volí si předměty dle vl. Uvážení, do výše potřebných kreditů
- 1856 – definitivní zkušební řád – obor+univerzitní základ: filozofie, logika, ped., psy.
- Po státní zkoušce **zkušební rok** – roční praxe, pak definitiva
- 1882 – pg. seminář G.A. Lindnera na univerzitě, 4leté studium, čekatelský rok (1922)
- 1930 přesnější vymezení potřebných předmětů, zkoušek a seminárních prací

Vzdělávání učitelů po 2. sv.válce

- 27.10.1945 - Zřízení **pedagogických fakult** – dekretem prezidenta republiky a 9.4.1946 zákonem. Zrušeny záhy v 1950
  - 1950 – dálkové studium (Ústav pro dálkové studium učitelů na UK)
- + nově založené:
- Vysoké školy pedagogické – vzdělávání SŠ učitelů
  - Pedagogické školy pro učitele MŠ a NŠ (OŠ)
  - Vyšší pedagogické školy pro učitele 2. st. ZŠ
-
- 1959 zřízení pedagogických institutů (všechny původní pg. školy byly zrušeny, v roce 1964 znovuzřízení PF (uč. ZŠ))
  - SŠ profesoři na technických a přírodovědných fakultách
  - Od 1976 příprava SŠ profesorů a PF

Oblast 5.

***Alternativní školské
systemy***

Reformní pedagogika 1./2 20. stol.

- Představitelé a stoupenci tohoto hnutí byli řadoví učitelé
- Nechtěli vytvořit novou pg. teorii, ale změnit dosavadní praxi škol, vytvořit „novou výchovu“
- Důraz na provázanost poznatků s praxí
- Celospolečenské požadavky na změnu
- Zrovnoprávnění mužů a žen
- Nový styl života založený na zásadách přirozenosti a svobody (východiskem naturalismus J.J.Rousseaua)
- Soulad způsobu života s přírodou

Nové koncepce výchovy počátku 20. stol.

- Kritika tradiční , konzervativní školy a způsobu výchovy
- Kritika herbartismu (nikoli kritika J.F. Herbarta)
- Kritika převažujícího pamětního způsobu osvojení učiva (kritika memorování látky, mechanické učení, odtrženost od praktického života, převažující pasivita žáků)
- Kritika modelu učitele jako jediného nositele pravdy
- Kritika postoje k dítěti jako prázdné nádobě
- Kritika podřízenosti žáků učiteli, nezohlednění individuality, zkušeností a zájmů
- Kritika snahy o unifikaci a jednotnost
- Kritika transmisivního modelu výchovy a vzdělávání (viz. Francesco Tonucci – Vyučovat nebo naučit, PF UK Praha, 1994 (19991))

Rysy ref. pedagogiky, pedocentrismus

- Pedocentrismus - nový postoj k dítěti, dítě v centru zájmu a činnosti (20. stol. – století dítěte, Elen Keyová)
- Zohlednění jeho potřeb a zájmů
- Zapojení jeho zkušeností a znalostí do výuky
- Důraz na spontánní činnost dětí , vzbuzení zájmu
- Spontánní zájem vede k soustředěné práci a není třeba kázeňských prostředků
- Důraz na vnitřní kázeň – sebekázeň, zodpovědnost- jako opak autoritativního vedení výchovy a vzdělávání
- Zohlednění individuálních vlastností, každý jsme v něčem dobří a něčím přínosní pro ostatní

Konstruktivistický model vyučování

- Učitel jako koordinátor
- Dítě vnímáno jako partner, který se spolupodílí na konstrukci poznatků a průběhu vyučování
- Využití zkušeností a zájmů dítěte
- Rozvoj tvořivosti a iniciativy, pestrost metod
- Objevování, vyvozování, zobecňování (opak pasivního přebírání hotových poznatků)
- Důraz na postup, nikoli jen na výsledek
- Důraz na spolupráci, pomoc, komunikaci, etiku...
- Zohlednění potřeb a možností dítěte

(viz. Tonucci, Vyučovat nebo naučit, Praha, SPN 1994, str. 5-62)

Alternativní škola

- „Jako alternativní budeme chápat všechny druhy škol, bez ohledu na zřizovatele, které se odlišují od hlavního proudu standardních škol daného vzdělávacího systému“
- Odlišnost může spočívat v jiných :
  - Způsobech a organizaci výuky
  - Kurikulárních programech, cílech a obsahu vzdělávání (program Začít spolu, Zdravá škola, ...)
  - Vztazích mezi školou a rodiči (komunitní školy...)
  - Způsobech hodnocení výkonu žáků (slovní hodnocení...)
(viz. Průcha-Alternativní školy a inovace ve vzdělávání)

Alternativní škola

- je zaměřena pedocentricky – výchova se zaměřuje na osobu dítěte a škola vykonává všechny výchovné činnosti v souladu s individualitou dítěte
- je aktivní, kreativní, rozvíjející, tvořivá
- usiluje o komplexní výchovu dítěte – rozvoj znalostí, dovedností, postojů, návyků, volných vlastností
- je chápána jako společenství – formy a postupy výchovy a vzdělávání jsou vytvářeny společně s žáky, učiteli i rodiči
- provázanost učiva s praxí a reálným životem

(viz. Průcha-Alternativní školy a inovace ve vzdělávání)

Waldorfská pedagogika a škola

- vychází z antroposofie Rudolfa Steinera (1861-1925), která si všímá zákonitostí vývojových kroků dítěte a mladého člověka, proměn a rozvoje jeho vztahu ke světu a jeho schopnosti učit se.
- Učební plán, metody a obsahy výuky waldorfské školy jsou z tohoto poznání přímo odvozeny
- První škola založena v Německu nedaleko Štuttgartu pro děti zaměstnanců Moltovy továrny na cigarety Waldorf-Astoria v r. 1919
- V učebním plánu waldorfských škol je také patrná snaha dosáhnout souladu mezi vědou, uměním a duchovními hodnotami, není klasický rozvrh hodin, jeden učitel 9let

Waldorfská pedagogika

- Waldorfská škola byla založena jako jednotná dvanáctiletá všeobecně-vzdělávací škola pro děti všech sociálních vrstev společnosti. Vedle tradičního obsahu (vzdělávací program waldorfských škol v Čechách naplňuje vzdělávací standardy vydané Ministerstvem školství) má waldorfská škola zajišťovat všestranný rozvoj dítěte v praktických a uměleckých oborech (knihařství, pletení, tkaní, zahradnictví, zeměměřičství, atd.)
- Touto rozmanitostí nabídky se chtějí učitelé waldorfských škol co nejvíce přiblížit stavu, kdy každé dítě pro sebe najde v učebním plánu něco v čem bude mít šanci vyniknout - zužuje se tak rozdíl mezi méně a více nadanými nebo zručnými.

Waldorfská pedagogika

- Vyučování hlavních předmětů (matematika, mateřský jazyk a literatura, čtení, fyzika, chemie, přírodopis, dějepis, zeměpis a další) probíhá v tzv. **epochách** - dvouhodinový vyučovací blok, který se ještě dále dělí na část rytmickou, vyučovací a vyprávěcí, je monotematický a po dobu 3 až 4 týdnů při něm učitel rozvíjí jedno dané téma (např. matematické operace, stavba domu, dějiny Řecka).
- Absence učebnic (hotové poznatky) – **epochální sešity** (zachycují proces tvorby poznatků, poznámky, náčrty....)
- Další předměty (jazyky, tělesná, pracovní a hudební výchova, eurytmie apod.) se již vyučují v klasických vyučovacích hodinách. I při nich se však učitel snaží zachovat rozčlenění na **část rytmickou** - plnou říkadel a písniček, **část vyučovací**, ve které se probírá nová látka a **část vyprávěcí**, která by měla třídu zklidnit a harmonizovat.
- Vychází z respektování křivky pozornosti během dne, potřeb dítěte, temperamentu a fází pozornosti a zapamatování

- Slovní hodnocení – vyjádření úspěchu, pokroku a prognóz
- Místo soutěžení spolupráce a kreativita
- Eurytmie – typický znak WŠ, propojení slova, rytmu a pohybu – např. vytleskávání slabik apod.
  - V metodách, jimiž učitelé waldorfských škol uvádějí své žáky do učiva, hraje důležitou roli obraz, rytmus a pohyb. Organickou součástí metod vyučování a učení mnoha předmětů učebního plánu je ve waldorfské škole i řada pohybových aktivit. Všechny tyto prvky, o jejichž nedostatečném docenění se často hovoří, tedy učitelé waldorfských škol běžně využívají k naplňování výchovných a vzdělávacích cílů.
- Široce propracováno je zapojení rodičů do chodu školy
- Waldorfská pg.- více na www.iwaldorf.cz

Pedagogika Marie Montessori (1870-1952)

- Italská lékařka (první žena), psychiatrička, později pedagožka (v r. 1950 Nobelova cena míru)
- Zastánce pedocentrismu, samostatného myšlení a rozhodování již u dětí školního a předškolního věku
- Svobodná volba práce - dítě se samo rozhodne kdy se bude jakou činností zabývat a jak dlouho
- Připravenost prostředí – připravené pracovní míst, didaktický materiál (sama navrhla), pomůcky
- Senzitivní fáze - období zvýšené vnímavosti na daný podnět. Období zvýšené vnímavosti pro osvojení dané dovednosti (čtení, psaní...) Není-li takovéto období využito, senzitivita mizí
- Polarizace pozornosti – schopnost plně se soustředit se na určitou činnost po určitou dobu, každé dítě ji má nastavenou jinak (délka, obsah)
  1. Fáze zaujetí
  2. fáze hluboké práce
  3. fáze útlumu a vyhasínání

3 34079,5a Zelinková

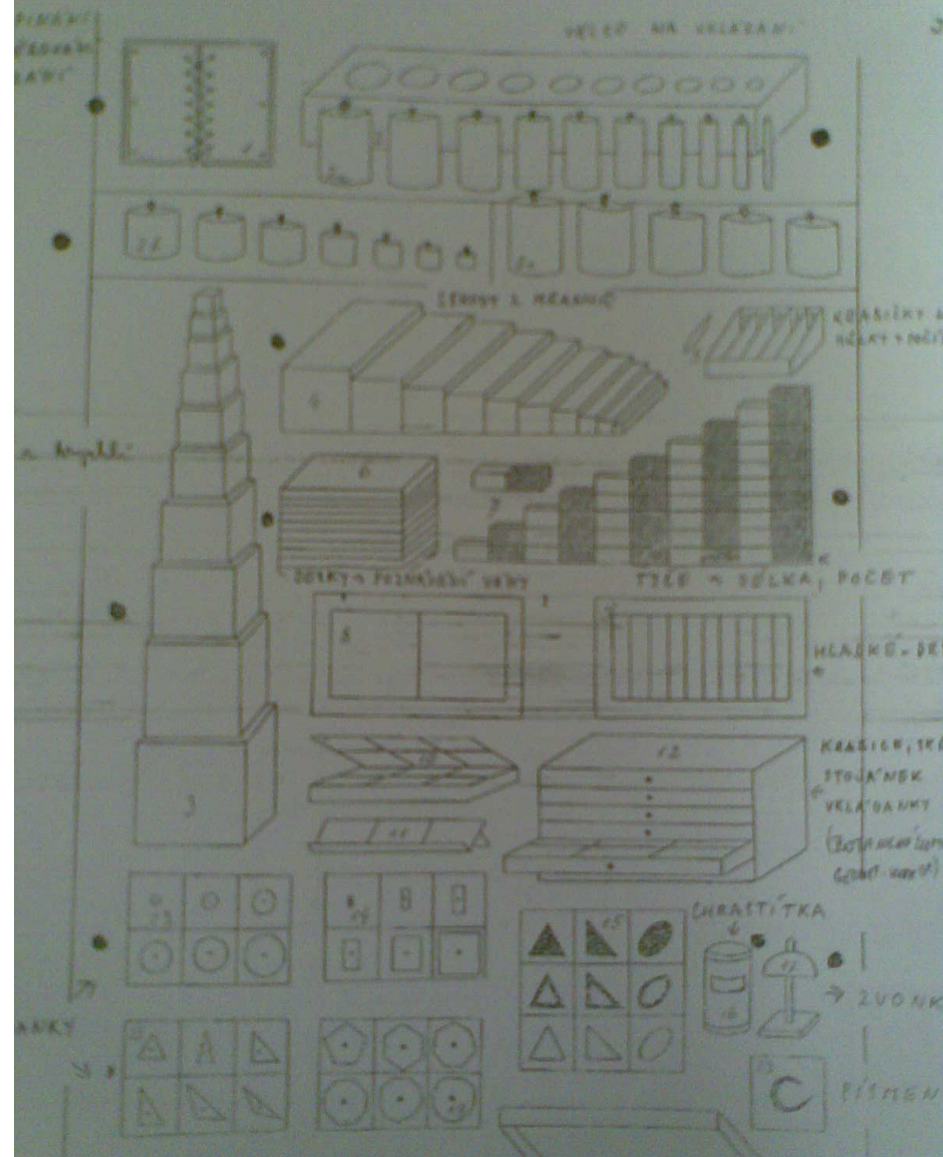
PEDAGOGICKÁ
PRAXE

POMOZ MI, ABYCH TO DOKÁZAL

*Pedagogika Marie Montessoriové
a její metody dnes*

filoha

Více na www.montessoricr.cz

Pedagogika Jenského plánu

- Zakladatel Peter Petersen (1884 – 1952), první škola vzniká při Univerzitě v Jeně (fakultní „cvičná“ škola)
- Školy rodinného společenství (obvyklé označení pro školy JP)
  - Spojení žáků do kmenových skupin 1.-3.roč., 4.-6., a 7.-9.r.
  - Spolupráce, pomoc starších mladším, vzory
  - Osvojování sociálních kompetencí a norem
  - Týdenní pracovní plán
  - Není klasický rozvrh hodin
  - Skupinová práce, kurzy a kroužky

Pedagogika Daltonského plánu

- Zakladatelka Helen Parkhurstová (žákyně Marie Montessori)
- první škola založena v Daltonu (USA)
- Zaměřena na střední školy
  - Týdenní až měsíční pracovní plán, pracovní listy
  - Není klasický rozvrh hodin
  - Nabídka přednášek, laboratoří, pracoven – rozvrh, kde se kdy jaký kurz koná
  - Žák si volí sám kdy kam půjde a jak úkoly splní
  - Zodpovědnost na plnění úkolu nese žák
  - Přezkoušení, ohodnocení PP, poté s vyučujícím sestaví navazující pracovní plán na další období

Doporučená literatura

- Jůva V. *Základy pedagogiky*, Brno: Paido 2001
- Pelikán, J.: *Výchova jako teoretický problém*, Ostrava 1995
- Průcha, J.: *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání*, Portál 2001 (nebo Singule, F. *Současné pedagogické směry*, SPN 1992)
- Štverák, V.: *Stručný průvodce dějinami pedagogiky*, Karolinum 2001 (nebo starší SPN 1983)
- **Švarcová, I.: *Základy pedagogiky*, Praha: VŠCHT 2005 (web)**
- Tonucci, F. *Vyučovat nebo naučit?* Praha, SVI PedF UK 1991.
- **Vališová, A.: *Pedagogika pro učitele*, Praha: Grada 2007**
- Kol. autorů. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha, VÚP 2005. Nebo z www.rvp.cz